

Criza gnoseologică

„S-ar putea să fim în situația unei crize de sistem tocmai pentru că este afectată viziunea întemeietoare a contextului modern, structurarea civilizației.”

Nu este greu să realizezi faptul că actuala criză se revarsă dinspre relevanța economică spre alte teritorii, inclusiv cel al cunoașterii. Cel mai ciudat aspect de contagiune privește modelul cunoașterii, chiar fundamentele lui intelectuale, spațiul, timpul și cauzalitatea. Aceasta reprezintă semnul că ar putea să fie vorba de o criză de sistem tocmai pentru că afectează viziunea întemeietoare a contextului modern, structurarea civilizației.

Implicațiile cele mai inedite survin pe calea sublimării artificialului reprezentat de virtualizarea spațiului și al dislocării de către acesta a spațiului empiric. Crizele anterioare au vizat configurări cu tendințe extreme doar ale spațiului empiric, cum ar fi ordonarea sa exclusiv ierarhică sau centrifugarea violentă a periferiei. Astăzi spațiul virtual inventat cu scop randamental minimizează ca sursă a valorii adăugate spațiul empiric. Într-un fel ideal, valoarea adăugată ascultă de principiul câștigului maxim pe termen scurt, fiind consecința combinării unor factori virtuali în esență.

Banii fictivi, de exemplu, constituie instrumentul preferat al căii speculative specifice economiei postindustriale. Leverage-ul bancar, alături de practicile fictivizării creșterii valorii activelor, short selling-ul și altele întrețin țesătura economiei de cazinou, unde – se știe – succesul presupune jocul la cacealma. Regulile în spațiul economic virtual sunt invizibile sau voluntare. Piața duală bancară sau piața frenetică a derivatelor sunt străpunerile instrumentale ale virtualizării valorii. Sunt performanțe ale transformării economiei în scop, câștigului cu orice preț, inclusiv al vidării finalității sociale a economiei, nemaifiindu-i necesară condiția firească de mijloc al bunăstării pe care o are economia.

Extensia economiei valorii virtuale duce la paroxism configurarea monopolistă a piețelor financiare. Structura economiei lumii se aranjează antitetice între centrul restrâns și periferia tot mai extinsă, se defuncționează, prin polarizare financiară, economia reală și se blochează liftul emergenței. Dependența cronică de centru a periferiei acumulează tensiuni sociale și exhibă riscul tranșării prin violență a poziționării față de sursele dezvoltării. Dimensiunea empirică a spațiului economic postindustrial este rezultatul recesiv al principiului alocativ după minimizarea costurilor muncii. Fundamentele reale ale economiei sunt diminuate de expansivitatea virtualizării mijloacelor câștigului.

Criza declanșată în inima economiei postindustriale, după valurile criziale începute cu aproape două decenii în urmă odată cu spargerea bulei dotcom-urilor, a ajuns să fie o dublă criză, a piețelor și a statelor deopotrivă. Dintr-o contagioasă eșuare a piețelor, posibilă de corectat prin apelul la fondul istoric experiențial al statului, lumea trăiește șocul eșuării statului ca instrument rațional de gestiune a dezvoltării. Neobișnuita situație este de două ori paralizantă pentru atitudinea rațională: întâi pentru că piețele au prins în malaxorul câștigului pe termen scurt puterea statului prin regula *too big to fail* și apoi pentru că statul s-a retras singur în poziția defensivă *left to pay the bill*.

Așa se face că timpul a devenit prin această criză un vehicul de transfer intergenerațional al costurilor, practic fiind vorba despre cea mai riscantă externalitate, a plății facturii bunăstării generațiilor din prezent în răspunderea generațiilor viitoare.

În fine, implicațiile crizei asupra fundamentelor gândirii și cunoașterii se regăsesc sub forma multiplicării decorelărilor dintre procese sau tendințe, chiar al ecranării legăturilor cauzale. Boom-ul financiar ajuns balon speculativ este rezultatul răsturnării raporturilor dintre diferite sectoare ale economiei. Funcția economică a statului a fost subordonată de piața financiară, economia sectorului public de către economia sectorului privat. Pe acest fond a fost posibilă înregistrarea unor tendințe contrariante de genul superrandamentului piețelor financiare, în timp ce îndatorarea statelor explodează, creșterea inflației în timp ce dobânda de politică monetară tinde spre sau chiar este zero, după ce de decenii bune coexistă șomajul ridicat cu creșterea economică.

Relațiile cauzale sunt puternic pervertite de fenomenul speculativ, ducând la decuplări de sensuri evolutive, inclusiv dintre productivitate și venituri, frizând dizolvarea regulii securității sociale.

Marin Dinu